

**III Ogólnopolska Konferencja Naukowa
Polska niepodległość
– droga do wolności**

Abstrakty

**III Ogólnopolska Konferencja Naukowa
Polska niepodległość
– droga do wolności**

Abstrakty

Redakcja:
Beata A. Nowak
Kamil Maciąg

Lublin 2017

**III Ogólnopolska Konferencja Naukowa
Polska niepodległość – droga do wolności
Lublin, 10 listopada 2017 r.**

Abstrakty

Redakcja:

Beata A. Nowak

Kamil Maciąg

Skład i łamanie:

Monika Maciąg

Projekt okładki:

Marcin Szklarczyk

© Copyright by Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL

ISBN 978-83-65272-60-7

Wydawca:

Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL

ul. Głowackiego 35/348

20-060 Lublin

www.fundacja-tygiel.pl

Komitet Naukowy:

- **Prof. dr hab. Ewa Maj**, Wydział Politologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
- **Dr hab. Robert Skobelski, prof. UZ**, Instytut Historii, Uniwersytet Zielonogórski
- **Dr hab. Mirosław Szumiło**, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Komitet Organizacyjny:

- Beata A. Nowak
- Kamil Maciąg
- Monika Maciąg
- Sandra Czarniecka
- Agnieszka Pytka
- Karolina Lewczuk
- Marcin Szklarczyk

Organizator:

Fundacja
TYGIEL

Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL

Patronaty Honorowe:

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

**Minister Nauki
i Szkolnictwa
Wyższego
Jarosław Gowin**

**PATRONAT
HONOROWY**

PREZYDENT MIASTA LUBLIN
KRZYSZTOF ŻUK

**Prezydent
Miasta Lublin
Krzysztof Żuk**

SŁAWOMIR SOSNOWSKI
MARSZAŁEK
WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

**Marszałek
Województwa
Lubelskiego
Sławomir
Sosnowski**

Patronat Medialny:

 HISTORIA
.ORG.PL

Spis treści

Wystąpienie Gościa Honorowego

Źródłowe badanie drogi do niepodległości Polski: przykład egodokumentów	11
--	----

Wystąpienia uczestników

Idea odzyskania niepodległości na emigracji – Legia Pułaskiego i Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”	15
Młodość-wojna-literatura. Stosunek do wojny polsko-sowieckiej (1919-1921) w biografjach wybranych twórców literatury	17
Niezłomny Antoni Heda „Szary”	18
Polityka historyczna w wymiarze lokalnym na przykładzie Gostynina	20
Towarzystwo „Ola” - działalność niepodległościowa Aleksandry Piłsudskiej	21
Wzmacnianie siły państwa poprzez działalność wychowawczo-szkoleniową aeroklubów akademickich w II Rzeczypospolitej	23
Indeks Autorów	24

**Wystąpienie
Gościa Honorowego**

Źródłowe badanie drogi do niepodległości Polski: przykład egodokumentów

Prof. dr hab. Ewa Maj, Zakład Myśli Politycznej, Wydział Politologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, www.umcs.pl

Bohaterowie dążeń niepodległościowych pozostawili po sobie bogatą spuściznę w postaci dokumentacji osobistej, czyli egodokumentów. Pisali pamiętniki i dzienniki/diariusze, uprawiali prywatną epistolografię, sporządzali wspomnienia ex post, gdy z dystansem czasowym odnosili się do zjawisk, osób, wydarzeń, w których uczestniczyli. Powstała twórczość memuarystyczna mająca znamiona źródła niepewnego, ale dającego fascynujący zapis subiektywnych ocen, emocji, przeżyć o nietuzinkowym znaczeniu dla poznawania okoliczności formułowania programów politycznych, określania środków i narzędzi ich realizacji oraz sposobów skutecznego dojścia do niepodległego bytu politycznego Polski.

Egodokumenty wymagają szczególnego namysłu badacza, skłaniają do precyzyjnego ustalania procedury zewnętrznej i wewnętrznej krytyki źródła. Znalazły odzwierciedlenie w dorobku naukowym badaczy brytyjskich, francuskich, niemieckich, polskich, rosyjskich jak, przykładowo, Trev Broughton, Philippe Lejeune, Jerzy Maternicki, Irina Renz, Winfried Schulze. Źródła autobiograficzne wzbudzają zainteresowanie natury metodologicznej, merytorycznej i metodycznej, dając sposobność do pogłębienia wiedzy o przeszłości.

Wystąpienia Uczestników

Idea odzyskania niepodległości na emigracji – Legia Pułaskiego i Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”

Renata Maria Żegunia, buchalter@hot.pl, Instytut Historii i Archiwistyki, Wydział Nauk Historycznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, www.umk.pl

Celem opracowania było zaprezentowanie problematyki prowadzenia działań niepodległościowych w warunkach powojennych w jakiej Polska i Polacy znaleźli się na skutek politycznych wyników II wojny światowej, których wykładnikiem stał się ład jałtański-poczdamski, w ramach którego Polska znalazła się w radzieckiej strefie wpływów, a więc de facto, choć znalazła się w obozie zwycięzców wojny, faktycznie utraciła swoją niepodległość. Przyjęcie takiej oceny powojennego położenia Polski oznaczało nieuchronnie pojawienie się imperatywu przygotowań do walki o niepodległość.

Gdy władze brytyjskie podjęły kroki w kierunku demobilizacji Polskich Sił Zbrojnych, koncepcje prowadzenia działań niepodległościowych opierano na idei włączenia ich w wojskowe struktury amerykańskie z zachowaniem polskiego charakteru. Gen. Tadeusz Bór-Komorowski podczas swojej wizyty w USA przedstawił plan wykorzystania PSZ do wykonywania zadań związanych z realizacją polityki okupacji Niemiec. PSZ jako Legia Pułaskiego miały przejąć zadania zdemobilizowanego wojska amerykańskiego. W razie wybuchu konfliktu formacje te miały uczestniczyć w wyzwaniu Polski, co powinno przełożyć się na adekwatne do tej rangi korzyści dla Polski po jej zakończeniu. Idea włączenia PSZ w amerykańskie struktury wojskowe została przez USA odrzucona.

Pomimo podjętych wysiłków nie udało się uratować PSZ przed likwidacją. Kiedy więc na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych nastąpił jakościowy zwrot w stosunkach międzynarodowych spowodowany pogłębieniem się sprzeczności na tle problemu niemieckiego i zagrożenie wybuchem III wojny światowej objawiło się z nową siłą, we władzach polskich na

uchodźstwie ponownie dał się odczuć silny brak atutu w postaci dysponowania własnej siły zbrojnej.

Na tym tle zrodziła się koncepcja ppłk. Zygmunta Czarneckiego, by doprowadzić do restytucji Polskich Sił Zbrojnych poprzez powtórzenie w zmienionych warunkach historycznych wzorca czynu niepodległościowego Pierwszej Kadrowej. Idea restytucji I Dywizji Piechoty Legionów ostatecznie przyjęła postać Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”. Wpisywała się w nurt tradycji piłsudczykowskiej oraz w piłsudczykowskie myślenie o państwie i powinnościach Polaków z nim związanych. Inicjator tej idei i pierwszy Komendant „Pogoni”, sam były legionista i przekonany piłsudczyk, starał się przypomnieć odpowiedź Józefa Piłsudskiego na zadane mu niegdyś pytanie, co należy zrobić gdyby odrodzona Polska znów utraciła niepodległość. Miał on wówczas odpowiedzieć: „zaczynać na nowo”.

W opracowaniu wykorzystano literaturę dotyczącą koncepcji niepodległościowych wysuwanych na emigracji. Nie jest ona na razie zbyt obszerna, co jest podstawową przesłanką, by rozwijać badania nad ideą Legii Pułaskiego oraz BKM „Pogoń” gdyż tylko pełna o nich wiedza pozwoli uchwycić rolę, jaką odegrała ona w dziejach powojennej polskiej emigracji.

Młodość-wojna-literatura. Stosunek do wojny polsko-sowieckiej (1919-1921) w biografii wybranych twórców literatury

Michał Ceglarek, michal1939@op.pl, Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, www.uj.edu.pl

Odrodzona po latach zaborów, nieudanych powstaniach i krwawych prześladowaniach, państwowość polska zaczęła się organizować od podstaw. Na jej drodze, już u schyłku 1918 r. stanęła rzeczywistość bolszewickiej Rosji. Niepodległa od kilku miesięcy Polska musiała bronić nie tylko wschodniej granicy swojego terytorium ale także, jak się okazało później, suwerenności i prawa do samostanowienia. Wojna, która zaczęła się w lutym 1919 r. i trwała blisko dwa lata, była nie do uniknięcia. W jej najtrudniejszych momentach zmobilizowała i zjednoczyła społeczeństwo polskie, dotychczas rozdarte i podzielone przez zaborców. Władze państwowe oraz decydenci wojskowi użyli wszelkich możliwych narzędzi, aby stopień obywatelskiego zaangażowania był jak największy. W procesie tym, którym końcowym efektem miało być zwycięstwo nad ideologią bolszewizmu, nie miały udziału także polska literatura i kultura.

W lipcu 1920 r. Komisja Mobilizacyjna związków artystycznych i literackich wydała odezwę skierowaną do ogółu artystów i publicystów polskich, w której pisała: „ (...) Do czynu! Na front! Wzywamy członków wszystkich stowarzyszeń artystycznych i literackich oraz wszystkich bez wyjątku kolegów nie stowarzyszonych do stawienia się przed komisją mobilizacyjną”.

Czas wojny polsko-sowieckiej sprawił, iż do armii polskiej zgłosiło się na ochotnika wielu późniejszych wybitnych literatów. Władysław Broniewski, Stanisław Rembek, Józef Czechowicz, Witold Gombrowicz, Kornel Makuszyński – to tylko wybrane przykłady młodzieńczych postaw wobec sowieckiego zagrożenia i myślenia o wojnie.

Niezłomny Antoni Heda „Szary”

Agnieszka Zięba-Dąbrowska, agni.zieba@interia.pl, Instytut Historii, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, www.ujk.edu.pl, instytut.historii@ujk.edu.pl

Antoni Heda „Szary” to jedna z ciekawszych i piękniejszych kart współczesnej historii Polski. Wyznaczył on świetlisty szlak w mrokach okupacji oraz powojennego totalitaryzmu. Dlatego jego biografia, zwłaszcza czyn zbrojny posłużył jako kanwa niniejszej pracy. Biografia ta zawiera jednak wiele luk i białych plam, stąd podjęte badania nad ich wypełnieniem.

A. Heda „Szary” odszedł na „wieczną wartę” 9 lat temu. Zainteresowanie tą postacią jest coraz większe. Tymczasem poza jego wspomnieniami, pisanymi w latach 80-tych, nie ma pracy, zwłaszcza naukowej, obejmujące wszystkie aspekty jego działalności zbrojnej, konspiracyjnej i kombatanckiej.

Podstawowe metody pracy to kwerenda archiwalna, analiza materiałów źródłowych, wywiady z rodziną i byłymi żołnierzami. Poszczególne rozdziały obejmują pola jego działań na przestrzeni 70 lat.

Pierwszy rozdział prezentuje „Szarego” jako żołnierza września. Brał udział w krwawej bitwie pod Iłżą w dniach 8-9 września 1939.

Drugi rozdział dotyczy jego działalności partyzanckiej. Stworzył kilkudziesięcioosobowy oddział AK, który operował na Kielecczyźnie i był postrachem dla miejscowych władz okupacyjnych.

Trzeci rozdział to walka Antoniego Hedy o prawdziwą wolność w „wyzwolonym” kraju. Jego oddział nie złożył broni. Walczył z bastionami komunizmu budowanymi w naszym kraju na modłę sowiecką. Najsłynniejsza jego akcja to odbicie więźniów politycznych z więzień w Kielcach i Radomiu w sierpniu 1945 r.

Na skutek zdrady wpadł w szpony Urzędu Bezpieczeństwa. Wyrok śmierci zamieniono na długoletnie więzienie. Po odwilży i amnestii w 1956 r. wyszedł na wolność.

Ostatni rozdział to jego działalność na rzecz przemian ustrojowych w kraju. Współtworzył struktury „Solidarności”, za co w stanie wojennym

został internowany. A. Heda „Szary” to postać godna pióra badacza współczesnej historii. Przez pół wieku był kreatorem przemian na polskiej drodze do niepodległości i wolności. Słowa kluczowe: żołnierz, partyzant, dowódca, więzień NKWD, ikona kombatantów.

Polityka historyczna w wymiarze lokalnym na przykładzie Gostynina

Igor Moraczewski, igor-moraczewski@wp.pl, Zakład Historii Wojskowej, Wydział Nauk Historycznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, www.umk.pl

Polityka historyczna jest terminem często stosowanym w dyskursie publicznym w Polsce. Pomimo, iż termin ten jest stosunkowo młody, to w ostatnich latach zyskał ogromnie zainteresowanie. Dotyczy on całości działań podejmowanych w celu kształtowania świadomości historycznej i najczęściej pojawia się w kontekście aktywności na tym polu władz centralnych. Nie są one jednak jedynymi kreatorami polityki historycznej. Do tego grona należy zaliczyć również władze samorządowe na każdym ich szczeblu, które często posiadają większe możliwości kreowania oraz realizowania działań związanych z prowadzeniem polityki historycznej, nie zawsze pozostających w zgodzie z podobnymi działaniami prowadzonymi przez władze centralne.

Niniejsza praca postawiła sobie za cel pokazanie jak polityka historyczna działa na najniższym, a równocześnie najbliższym mieszkańcom Polski, szczeblu samorządu lokalnego jakim jest gmina (miasto) na przykładzie Gostynina, niewielkiego miasta powiatowego na zachodnim Mazowszu. Pokazane zostały działania jakie podejmowane są przez włodarze miasta na omawianym polu (np. dysponowanie środkami finansowymi, uczestnictwo burmistrza w wydarzeniach publicznych) oraz omówiono czynniki wpływające na te działania (np. afiliacja polityczna burmistrza i radnych miejskich, historia lokalna). Szczególny nacisk został położony na omówienie wydarzeń mających miejsce po ostatnich wyborach samorządowych w listopadzie 2014 r., gdy doszło do dużych zmian we władzach miejskich.

Towarzyszka „Ola” – działalność niepodległościowa Aleksandry Piłsudskiej

Ilona Zaleska, izaleska@umk.pl; Zakład Historii XIX w., Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, www.umk.pl

Aleksandra Piłsudska znana jest przede wszystkim jako towarzyszka życia, a następnie żona Józefa Piłsudskiego. We współczesnej historiografii niewiele miejsca – poświęca się jej działalności politycznej i niepodległościowej, zanim ta stała się oficjalnie Panią Marszałkową. Celem niniejszego referatu było zaprezentowanie Aleksandry Szczerbińskiej jako działaczki politycznej zaangażowanej w pracę niepodległościową. Urodzona w Suwałkach Aleksandra Szczerbińska dorastała w domu, gdzie pielęgnowano wartości patriotyczne. Jako 22 latka postanowiła związać się Polską Partią Socjalistyczną. Do partii przywiodły ją nie tylko zainteresowanie ideologią socjalistyczną i wrażliwość na kwestie społeczne, ale przede wszystkim bliski jej postulat niepodległości. Jako działaczka PPS prowadziła akcję propagandową, roznosiła proklamacje, uczestniczyła w partyjnych manifestacjach (w tym słynnej manifestacji na pl. Grzybowskiem zorganizowanej 13 listopada 1904 r.), z narażeniem życia organizowała transport broni dla tworzących się struktur Organizacji Bojowej. Po rozłamie w PPS związała się z PPS-Frakcją Rewolucyjną z Józefem Piłsudskim na czele, która pozostała na stanowisku niepodległościowym. U boku Piłsudskiego brała udział w słynnej akcji pod Bezdanami w 1908 r. Po 1912 r. zaangażowała się w ruch strzelecki stając na czele sekcji kobiecej Związku Strzeleckiego. W latach I wojny światowej została komendantką kurierek I Brygady Legionów Polskich oraz administrowała bibułę propagandową. Uczestniczyła w pracach Ligi Kobiet Pogotowia Wojennego powołanej do życia w Warszawie w 1913 r. Organizacja ta łączyła dwa bliskie Szczerbińskiej cele: równouprawnienie kobiet oraz odzyskanie niepodległości przez Polskę. Po 1918 r. prowadziła działalność w różnych organizacjach i stowarzyszeniach o charakterze społecznym. Nieocenionym źródłem informacji na temat aktywności Aleksandry Piłsudskiej przed 1918 r. są spisane przez nią Wspomnienia w l. 60. XX w.

Choć publikacja koncentruje się głównie na osobie Józefa Piłsudskiego, stanowi świadectwo interesującej historii dzielnej i zdeterminowanej towarzyszkki „Oli”, jednej z wielu kobiet czynnie zaangażowanych w działalność niepodległościową.

Wzmacnianie siły państwa poprzez działalność wychowawczo-szkoleniową aeroklubów akademickich w II Rzeczypospolitej

Magdalena Rzepka, magdalena.rzepka@uw.edu.pl, Pracownia Historii Oświaty i Wychowania, Zakład Filozoficznych Podstaw Pedagogiki, Wydział Pedagogiczny, Uniwersytet Warszawski, www.pedagog.uw.edu.pl

Celem referatu było przedstawianie działalności aeroklubów akademickich w II Rzeczypospolitej w kontekście ich wpływu na wychowanie obywateli i starań o wzmocnienie siły państwa. Treść referatu przygotowana została na podstawie analizy przedwojennej prasy lotniczej. Badaniem objęte zostały numery czasopism skierowanych przede wszystkim do młodzieży: „Młody Lotnik” oraz „Skrzydłata Polska” z lat 1927-1930. Na ich łamach relacjonowana była bieżąca działalność istniejących ówczesnie aeroklubów akademickich działających w Warszawie, w Krakowie, we Lwowie, w Poznaniu, w Wilnie, a także w Gdańsku. W dwudziestoleciu międzywojennym rozwinęła się na szeroką skalę moda na lotnictwo, które było wspierane i popularyzowane przez władze państwowe oraz różne organizacje społeczne. Zaangażowanie w lotnictwo przez młodych ludzi było formą umożliwiającą kształtowanie się u nich postaw wpisujących się w ideał obywatela II RP, m.in. patriotyzmu, poczucia odpowiedzialności za rozwój siły państwa oraz jego potęgi wśród innych narodów europejskich. Ważnym miejscem oddziaływań szkoleniowych, wychowawczych i propagandowych były aerokluby, które pod koniec lat dwudziestych na terenie II RP zakładane były przez młodzież akademicką. Aerokluby akademickie powstawały w Polsce od 1927 roku, a od 1930 roku zostały kolejno przekształcane w organizacje otwarte dla osób spoza środowiska akademickiego. Ich działalność, obok szkolenia pilotów, związana była z wychowawczym oddziaływaniem na młodzież studencką, w których widziano przyszłych budowniczych lotnictwa polskiego.

Indeks Autorów

Ceglarek M.....	17
Maj E.	11
Moraczewski I.	20
Rzepka M.	23
Zaleska I.....	21
Zięba-Dąbrowska A.....	18
Żegunia R.....	15